

CSIKÓS JÁNOS DÍSZÍTŐSZOBRÁSZ, BRONZÖNTŐ ÉS PEDAGÓGUS

„A szépség mindenütt ott van, nem rajta múlik, hogy nem látjuk meg.”
(Rodin)

Csikós János kishomoki öntőműhelyében példás rend uralkodik. Halk zümmögést hallunk, a gázzal működő kemencét fűtik föl. Közel ötszáz fokon égetik a hőálló anyagba formázott viaszmintákat. Egy másik, szintén a földbe vájt kemencében egy hatalmas tégely várakozik a nemes anyagra, a bronzra. Két nap múlva a téli hideg ellenére forróság és morajló hang kíséretében, a talpunk alatt rezonáló föld lüktetése fogad bennünket. A homokágyásban előkészített tűzálló formák tátongnak. Föltáruul a földbe vájt kemence ajtaja, s a mester egy hosszúnyelű „merőkanállal” mintát vesz a tégelyben fortyogó lávafolyamból, majd a formákat egyenként megtölti a vöröses-sárgás, folyékony bronzal. Mire az öntőformák megtelnek bronzal, addigra elfogy a levegőnk is, ezért kimegyünk a szabadba.

Várakozunk. Minden ragyog a napsütésben. A mester int, nézzük meg a munkát. Fogó és kalapács segítségével kibontja a még forró, de már szilárd alkotást. A mű születésének lehetek tanúja. Számomra varázslat, csodálható a művészi remeket, mely az ember és természet szülőtte...

Néhány nap múlva ismét találkozunk, ezúttal a másik műhelyében, ahol a korábban kiöntött szobrokat cizellálja. Közben beszélgetünk...

Kérem, mutassa be a családját, mely választ adhat arra, miként kerültek testvérével együtt a művészi pályára?

A családom paraszti család, már a nagyszüleink, s azok szülei is földműveléssel foglalkoztak. A téeszésítéskor, 1960-ban, elvették a földjeiket, ezt követően a téeszben dolgoztak. Édesapám Csikós Zénó. Édesanyám Tóth Julianna. A mai napig is meg van az a tanya, ahol éltek, ott születünk: a nővérem Julianna, a bátyám András, és én is.

Nehéz megmondani, hogy mi motivált bennünket a művészi önkifejezésre. Arra csak annyit mondhatok, hogy anyukánk ügyeskező

volt. Gyermekkorunkban nagyon sokat rajzolt nekünk. Ugyanúgy, mint legtöbb édesanya a gyermekének. Hogy genetikailag honnan eredeztethető, nem tudom. Ez a tehetség különösen a bátyámnál csúcsosodott ki, már alsó tagozatos korában. Dr. Vörös Andrásné tanítónő korán fölfigyelt rá, hogy tehetségesebb a többi gyermeknél. Ő orientálta erre a pályára, ő ajánlotta be Csikós Miklós festőművész szakkörébe.

A testvére, Csikós András festőművész lett. Ön hogyan lett szobrász?

Az általános iskola alsó tagozatába én is Kishomokra jártam, mint a testvéreim. Tulajdonképpen nálam is ott kezdődött ez az érdeklődés. Amikor a felső tagozatba, a Ságvári Endre Általános Iskolába bekerültem, Dabis Margit lett a rajztanárom. Ő biztatott, hogy nyolcadik után menjek Szegedre a Tömörkény Művészeti Szakközépiskola és Gimnáziumba. Náray Sándorral – ma már ismert szobrászművész - padtársak voltunk az általános iskolában. Ő is a Tömörkénybe jött tanulni. Gyermekkorunkban jó barátok voltunk.

Amikor a Tömörkénybe kerültem, onnan már egyenes út vezetett, hisz szakirányú képzés folyt: díszítőszobrászat, grafika és kerámia.

Már az első év téli szünetében fából faragtam egy portrét, meg egy kis bikaszobrot. Tóth Sándor volt a szobrászmesterünk, aki megdicsért, hogy a két hét alatt sikerült két kis szobrot faragnom. Felfigyelt arra, hogy nem csak tehetség, hanem szorgalom is van bennem. Aztán ő irányított bennünket, faragta a vadhajtságainkat. Abból az osztályból szinte mindenki a művészettel foglalkozik ma is.

Amikor a főiskolára jelentkezett, akkor már tudta, hogy a művészi pályát választja, vagy a művészi és pedagógusi pályát együtt fogja majd művelni? Milyen tervei voltak?

Érettségi után a Képzőművészeti Főiskolára jelentkeztem. Ennek érdekében még el is helyezkedtem Budapesten, a Képzőművészeti Kivitelező Vállalatnál, mert a budapesti Fő utcai rajz szakkörben lehetett előkészítőbe járni. Először az épület díszítőszobrászatra irányítottak, majd a kőbányai Barabás utcai szoboröntőbe dolgozni. Tulajdonképpen ott ragadtam meg ez a nehéz, érdekes szakma. Ott sikerült

elsajátítanom az alapokat. Mikor eljött a fölvételi – különböző fölvételi fázisokon kellett átesni – én akkor ismerősök által meghallottam, hogy a főiskola egyik tanára azt mondta: Hódmezővásárhelyen Csikósból elég egy is.

Ezzel el lett ítélve az én képzőművészeti főiskolai pályafutásom, nem is próbálkoztam a továbbiakban.

Ekkor hazajöttem Vásárhelyre, elhelyezkedtem a porcelángyárban, mint grafikus, s ott dolgoztam két évig. Közben azon járt az agyam, hogy mégis felsőfokú képzést kellene szereznem. A testvérem a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolát végezte, s én is megpróbáltam oda fölvételizni. A rajz-földrajz szakot választottam. A főiskola előtt 11 hónap katonaság, majd nappali tagozaton megkezdhettem a főiskolai tanulmányaimat. A Tömörkényben díszítőszobrász szakra jártam, ott a gipszből való formázás, épület ornamentika készítése, mintázás, ezeket mind tanultuk, 3-4. évben kőfaragást – az egyébként is egy elég érdekes, izgalmas része a szobrászatnak. Ugyanis, amit a kő faragása közben egyszer lefarag az ember, azt már nem lehet visszazagasztani -. Van egy mondás: A kőben benne van a szobor, csak meg kell látni, s a fölösleget lefaragni. Mindaz, amit itt tanultam, nem múlt el nyomtalanul, bármennyire is nagy csalódás ért a képzőművészeti főiskolai fölvételin.

A tanárképzőn rajz szakon folytatódott ez a tevékenység, főként a grafikai vonalon, volt rajzolás, festés és emellett pedagógia is. A másik szakom, a földrajz is nagyon szép, izgalmas. A természettudományokhoz egyébként is vonzódom - most volt a harminc éves találkozási pont, s a csoportomból egy kivételével mindenki ott volt -.

A diploma megszerzését követően hat évig tanítottam. Közben azért foglalkoztatott a művészet. Tanulmányaim és a Képzőművészeti Kivitelező Vállalatnál szerzett tapasztalatom alapján építettem meg itthon, Kishomokon a saját öntödémet, amely egy egyszerűbb üzem volt. Volt olyan munkafázis, melyet a szabad ég alatt csináltam, volt, amelyet a műhelyben. Délelőtt tanítottam, délután meg a kispasztikák öntésével foglalatkoztam. A saját tapasztalatom alapján, szakkönyvek segítségével korszerűsítettem az öntéstudományomat. A környékben Máté István csongrádi szobrászművész – akkor még Vásárhelyen lakott – foglalkozott öntéssel, vele is dolgoztam. Náray

Sándor szobrászművész is maga öntött már. Mindenki a saját kis műhelyében dolgozott, kísérleteztünk. Ha volt egy nagyobb munka, akkor besegítettünk egymásnak. Így kerültem én a Nagy András János-kút (Kálvin János tér) újraöntési munkálataiba. Az én műhelyemben öntöttünk, mely Návay Sanyi vállalása volt. Egyre több munkám adódott az öntészetben, az iskolára egyre kevesebb idő jutott, s megérlelődött a gondolat, hogy önállóan csinálom a szoboröntést és díszítőszobrászati munkát. Például a Fekete Sas fölüjtásakor több díszítőelemet én készítettem, mely látható az épületen.

Hogyan lesz egy gondolatból, látványból szobor?

Tulajdonképpen, ha megragadja az ember fantáziáját egy téma, akkor azt megpróbálja formába önteni. A téma is determinálja, hogy milyen anyagból kellene megvalósítani. Az emberi vagy állati alakot plasztikában lehet elsősorban kifejezésre juttatni. A tájat inkább a festészet vagy a grafika tudja jobban visszaadni. A plasztika, mint három dimenziós megjelenítés legfőképpen az emberi test vagy állati alak megformálását szolgálja. A domborműveken mindenféle témát megjelenítenek, kiváló példa erre Lorenzo Ghiberti – eredeti neve Lorenzo di Bartolo - *A paradicsom kapuja* című alkotása, ahol tájat és emberi formákat egyaránt ábrázol.

Ön milyen öntési technikát alkalmaz?

Tulajdonképpen kétféle eljárással öntünk. Az egyik a viaszveszejtéses eljárás, melyet a reneszánsz idején dolgoztak ki – bár már az ókori egyiptomiak is ismerték - lényege, hogy a szobrot viaszból kell elkészíteni, bevonní egy tűzálló anyaggal, kiégetni, s annak a viasznak a helyébe kerül beöntéssel a folyékony bronz.

A másik pedig a homokformázás, amikor két fél homokforma közé döngölik be a kiöntendő tárgyat. A homokformát kiszárítják, összeillesztik, összeszorítják a két fél formát, és a kiszárított homokba öntik a bronzot.

Ma már vannak újabb technológiai eljárások is, bár az alapok megmaradtak, csak az anyagok korszerűsítésével változott.

Én a viaszveszejtéses eljárást alkalmazom. Saját szobrot elsősorban hobbiból készítek, amikor az időm engedi. A fő tevékenységem, más művészek alkotásainak a kivitelezése.

Amikor elkészül a bronzból kiöntött munkadarab, sokat kell még dolgozni rajta.

Itt sem mindegy, milyen alapanyagból dolgozunk. Egy kiló rossz minőségű anyag-

gal el lehet rontani akár egy száz kilós bronzszobrot is. Az alumíniumötvözet elronthatja a megmunkálhatóságot, a hegesztést, a patinázhatóságot, az alakíthatóságot... Ezért nem mindegy, hogy milyen anyagot használunk föl.

A szobor öntése során keletkezett göböket, fölösleges anyagot lecsiszoljuk, cizelláljuk, hogy megkaphjuk a végleges, szép felületet. Vannak művészek, akik kérik, hogy ezt a folyamatot is én végezzem el. Mások maguk végzik ezt a fázist. Ez az alkotótól függ.

Olyan az Ön hivatása, mint az alkimistaké. Varázslat, míg az egyszerű anyagból nemeset hoznak létre. Milyen gondolatok fogannak meg Önben, amikor a természet csodája és az ember tehetsége által valami rendkívüli dolognak a részese, közvetítője?

Tulajdonképpen nincs ebben semmi különleges. Vagy mégis? Ez olyan ősi élmény, a tűzzel való közvetlen találkozás, kapcsolat. Gondolom ez abból adódik, hogy az emberiség a génjeiben hordozza a tűzzel való megismerkedést, érzést, a tűz erejét. Arra vezethető vissza. Sok egyéb dolgot igényel egy szobor öntése. Rengeteg munka van egy bronz szoborban, elsősorban attól függ, hogy milyen szép, de nagyon fontos a jó anyag is. Végző színe az alapanyagtól, de a patinázástól is függ. A köztéri szobroknál ennek különösebben nagy jelentősége nincs, hisz a városi levegőben néhány év alatt kialakul a természetes patinája. Napjainkban közkedvelt az aranyozott vagy türkizes patinázás. Ez a művészi szabadság része, hogy hogyan adják meg az alkotás végző látványát.

Önnek milyen stílusú szobrok tetszenek?

Napjainkban divatos irányzat a *köztünk ül, köztünk megy a szobor*.

Nekem a klasszikus stílusú szobrok tetszenek, amikor nem az életnek egy pillanatát ábrázolja, hanem az életnek egy összegzése, magába tömöríti az ábrázolt személy munkásságát, üzen a jövő nemzedékének is. Nekem jobban tetszik, ha nem pillanatnyi fotó szinten ragadja meg a látványt, hanem komplexen pl. a ló és lovas harmonikus kapcsolatát, az államilapítást, ahol az országépítő tevékenység gondolata is megjelenik a szépséggel, harmóniával együtt.

Ezek a szobrok nemcsak méretben monumentálisak, hanem többnyire gondolatiságukban is.

Romániába, Temesvárra is öntöttem egy szobrot a forradalom mártírjai emlékére. 3,5 m magas alkotás. A darabjait nálam öntöttem,

**CSIKÓS JÁNOS
ZSIGMONDY BÉLA DOMBORMŰ**

de a Hódgépnél, bérelt műhelyben állítottuk össze Jecza Péter: *Pieta* című kubista stílusú alkotását. (www.magyarvagyonok.hu)

Kérem, említse meg néhány szobrot, a teljesség igénye nélkül, melyeket Ön öntött!

Vásárhelyen: *Zsigmond Béla dombormű* - mintázás is -, *Kálvin téri díszkút*, *Fekete Sas* díszítőelemeinek egy része. Több emléktábla, kispasztika.

Szegeden Kligl Sándor: *Szent István király és Gizella*, *Olajbányász* emlékmű, *Merkur* szobor az átrium udvarban. Bánvölgyi László: *Justitia*, a fölüjtött *Szent István téren Pálffy-Budinszky Endre* szobor. A Reök palota díszítőelemeinek egy része, a Dóm téri panteonban néhány portré... Bánvölgyi László: *Sárkányölő Szent György* (Bordány), *Díszkút* (Nagyér), *Szent Borbála* (Ajka)

Szentesen — Tóth Valéria: *Fortuna* Dunaföldváron — *Beszédes József emlékmű*. Kapuváron, Dunapatajon, Zákányszéken és még több helyen látható az öntésem.

Délvidékre, Kishegyesre *Hunyadi Mátyás* szobrát is én önthettem.

Önnek és művésztársainak további sikeres együtt munkálkodást kívánunk, hogy alkotásaik révén, mi, járókelők is minél több dologban megláthassuk a szepet!

Benák Katalin

Fotó: Csikós János, Dugonics Társaság, HDK

